

CULTURA

Els 344 arxius catalans celebren el seu Dia Internacional

L'any 2004 es va sol·licitar, en el congrés internacional d'arxius celebrat a Viena, que les Nacions Unides creessin el Dia Internacional dels Arxius. Es va instaurar el 2008 coincidint amb el 60è aniversari de la fundació del Consell Internacional d'Arxius. El 2011 la Unesco va destacar en

la Declaració Universal sobre els Arxius el seu paper clau en la transparència administrativa, la responsabilitat democràtica i la preservació de la memòria col·lectiva. Els principals arxius catalans s'hi adhereixen avui i al llarg de la setmana amb desenes d'activitats divulgatives.

Arxivers en peu de guerra: ni

El sector denuncia que Catalunya encara no ha sabut posar-se a l'altura d'Europa

SÍLVIA MARIMON
BARCELONA

Catalunya té un dels patrimonis documentals més rics del món, però si volem saber amb detall on són tots els papers tenim un problema. No existeix cap registre dels arxius catalans ni cap base de dades comuna. Els arxius públics són patrimoni de tots, però el ciutadà es pot trobar amb una porta tancada, perquè encara és una llei franquista la que regula l'accés a determinats papers. Aprofitant que avui se celebra el Dia Internacional dels Arxius, l'Associació d'Arxivers Gestors de Documents de Catalunya reclama que la llei de transparència, en tramitació parlamentària, reguli l'accés a la informació. Reivindica la importància dels documents. A les carpetes no només s'hi guarda la memòria del passat, sinó que els arxius poden evitar pèrdues milionàries o condemnes. I són imprescindibles per combatre la corrupció.

Quin és el patrimoni arxivístic català?

Cap de les 400 històries reals que relata l'historiador Albert Garcia Espuche a *Una societat assetjada: Barcelona 1713-1714* (Empúries), hauria sigut possible sense l'arxiu del Col·legi de Notaris. "Som una de les nacions d'Europa amb més documentació original dels segles IX, X, XI i XII. Hi ha més originals que a l'arxiu secret del Vaticà", detalla Vicenç Ruiz, vicepresident de l'Associació d'Arxivers i Gestors de Documents. "Tenim un gran patrimoni perquè a Catalunya hi ha una llarga tradició, que comença a l'Edat Mitjana, de preservar documents amb un objectiu polític i administratiu", destaca el responsable de l'Arxiu Municipal de Barcelona, Joaquim Borràs.

Hi ha, però, un problema. La Generalitat diu que a Catalunya hi ha 344 arxius, que custodien més de 850 quilòmetres de documentació i més de 32 milions de fotografies. Però no es pot saber quants estan oberts, quins són els arxius privats i en quines condicions estan, o si són

consultables o no: "No existeix un registre dels arxius ni una base de dades comuna. Tenir un registre és important perquè vol dir disposar d'un sistema de certificació de la qualitat dels serveis. En matèria d'arxius, s'ha fet ben poc en els últims quatre anys. L'administració pública s'empara en el secret estadístic per evitar mostrar dades. Hi ha falta d'interès", opina Ruiz. La conselleria de Cultura assegura que, tal com es va aprovar el novembre passat en el Consell Nacional d'Arxius, el registre es començarà a elaborar al setembre.

Tots els municipis amb més de 10.000 habitants, segons la llei, han de tenir un servei d'arxiu. Però una desena de pobles la incompleixen avui dia. "La llei de policies locals diu que hi pot haver cossos propis en els municipis de més de 10.000 habitants. Al 90% de pobles entre 5.000 i 10.000 també n'hi ha. En canvi, d'arxiver propi només al voltant d'un 25% dels de més de 10.000 en tenen. Això diu molt de quin model de societat tenim", afegeix Ruiz.

Qui decideix quines carpetes són intocables?

En la majoria de democràcies, els documents històrics es fan públics passat un període de temps. Pot ser d'entre 25 i 50 anys després de la

EL PATRIMONI

L'Arxiu Contemporani de Barcelona guarda documents des del primer terç del segle XIX fins a l'actualitat. CARMEN NAVARRO (ARXIU MUNICIPAL DE BARCELONA)

Tresor Catalunya té més documentació original que el Vaticà

mort dels implicats. Es fa de manera automàtica i periòdica. Espanya és diferent. Només es desclassifica un document si se sol·licita. La llei sobre secrets oficials es va aprovar en temps de Franco: el 5 d'abril del 1968. Dictamina que els únics que poden decidir si s'obre un expedient

és el consell de ministres i la Junta de Caps de l'Estat Major. "El procés és lent i arbitrari, perquè un govern pot decidir si fa públic un document en funció de si el pot perjudicar o no", explica l'advocat i professor de la UAB Josep Matas.

"No hi hauria d'haver arxius públics secrets. La documentació pública té diferents nivells d'accés i sempre hauria d'arribar el moment, tard o d'hora, en què es pogués consultar. La idea d'arxius secrets va lligada a arxius privats: entitats bancàries, eclesiàstics, com el del Vaticà, o particulars, com l'arxiu Tarradellas", explica Joan Soler, president de l'Associació d'Arxivers. "Però a Espanya no recordo cap desclassificació de documents. Aquí els únics que destapen documents són els de Wikileaks", afegeix. "Partim d'una tradició força fosca de l'administració espanyola d'ocultar proves i informació al ciutadà", reflexiona Joaquim Borràs.

¿Una administració transparent i a la vista de tothom?

El 2010 Espanya era l'únic país amb més d'un milió d'habitants que no

EL BITLLET

No hi ha transparència

No hi ha transparència sense arxivers ni gestors de documents. Només ells permeten una informació pública de qualitat, autèntica i fiable. No hi ha transparència sense simplificació administrativa, sense una gestió interna organitzada. Ras i curt, no hi ha transparència sense sistemes de gestió de documents. No és cap invent. La Llei 10/2001 d'arxius i documents preveu aquest instrument, però el seu desplegament ha estat deficient i la defensa que n'ha fet Cultura insuficient. El món dels arxius està convuls per aquest motiu. No hi ha transparència afeblit

la Comissió Nacional d'Avaluació, Accés i Tria Documental. Disminuir-la implica no reconèixer els professionals que fins ara han facilitat l'accés a la informació, amb mètode i sense recursos, mentre no hi havia llei. No hi ha transparència si els arxius continuen ubicats a prop de Cultura. Necessiten una posició més transversal que els permeti ser instruments útils al bon govern i per a la societat, i no només espais de recreació identitària. Cal posar un vidre transparent a la cuina de l'administració i que els arxius siguin ben visibles pel bé de la nostra democràcia.

JOAN SOLER

PRESIDENT DE L'ASSOCIACIÓ D'ARXIVERS GESTORS DE DOCUMENTS

Els arxius secrets vaticans dels papes Borja marxaran dels País Valencià pel "desinterès institucional"

Els arxius secrets vaticans dels papes Borja marxaran del País Valencià a causa del "desinterès de les institucions", segons l'Institut Internacional d'Estudis Borgians. El centenar de milers de documents, la majoria inèdits, que formen l'arxiu sobre el papat dels valencians Calixt III i Alexan-

dre VI seran traslladats a una altra ciutat. Avui se sabran més detalls d'aquesta decisió, però l'Institut, que custodia els documents des del 2007, ha avançat que, després de set anys d'adreçar-se ininterrompudament a les institucions valencianes perquè col·laboressin en l'estudi dels fons

sense haver obtingut ni una resposta positiva, ha decidit que l'arxiu "abandoni València per anar a un altre lloc on sí que puguin ser estudiats". Entre els papers hi ha les butlles papals per les quals les terres descobertes per Colom eren propietat dels Reis Catòlics a canvi d'evangelitzar-les.

secrets ni foscor

explica Soler. Aquesta novallera, més que garantir l'accés, posa traves, opinen els arxivistes. "Específicament, per consultar qualsevol expedient amb dades personals, és a dir, en què surti el nom de qualsevol persona, s'haurà de sol·licitar un dictamen a l'Agència de Protecció de Dades. Crea un problema que abans no existia", reflexiona Soler.

El responsable dels arxius municipals de Barcelona creu que la transparència dels arxius, en democràcia, és vital: "Els ciutadans reclamen més participació i un element clau per participar i controlar la corrupció és l'accés a la informació". Als arxius municipals de Barcelona, estan elaborant un reglament propi per accedir a la documentació: "Serà una eina molt útil", defensa.

Quins són els grans reptes dels arxius catalans?

Catalunya, en matèria d'arxius, està lluny de les democràcies europees. Soler posa com a exemples a seguir països com Austràlia per la defensa "a ultrança" d'un accés universal: "No per atzar, d'allà en surten propostes potser idealistes, però que han estat revolucionàries com les de Wikileaks. El país ha fet una aposta clara per l'eficiència organitzativa i ha fomentat la transparència". Altres exemples a seguir serien el Regne Unit per la "vitalitat" dels arxius i la "participació ciutadana": "La web dels arxius nacionals anglesos està plena de continguts i recursos, fa una tasca molt important de reafirmació de la identitat. Ho ha demostrat fa poc amb la commemoració de la Primera Guerra Mundial", assenyala Soler. Els Estats Units serien un altre referent.

El president de l'Associació d'Arxivistes destaca que els grans reptes del sistema d'arxius catalans són la transició digital, fomentar més la participació, ser més visibles i que la seva gestió sigui transversal: "No té cap sentit que els arxius depenguin de Cultura, és força anacrònic, perquè els arxius no són només patrimoni, tenen a veure amb la gestió diària", destaca Soler.

Hi ha, però, un problema pressupostari. Borràs es queixa que hi ha molt pocs recursos: "El gran repte és que es digitalitzin els documents, que es puguin penjar a la xarxa i siguin consultables, però això requereix una gran inversió", resumeix. —

tenia una llei d'accés a la informació. Finalment, la llei de transparència espanyola va entrar en vigor el desembre del 2013, però manté com a principal norma de regulació de la informació reservada la llei de secrets oficials del 1968. Per tant, Espanya no serà com Anglaterra, ni com els Estats Units, ni com Suècia, i no es podran saber en molt de temps, entre altres coses, les revelacions de Leopoldo Calvo Sotelo sobre el 23-F.

El Parlament català està a punt d'aprovar la llei de transparència catalana. És una oportunitat històrica, però els arxivistes opinen que es quedarà en paper mullat. L'administració no serà un despatx a la vista de tothom. "No garantirà la transparència", diu Joan Soler, el president de l'Associació d'Arxivistes. "No entra de ple en la gestió documental. Hi haurà un portal que es nodrirà de dades, però no sabem si seran fiables",

Un plànol del Banc de Barcelona del 1858 que es guarda a l'Arxiu Contemporani.

CARME NAVARRO (ARXIU MUNICIPAL DE BARCELONA)

La inventiva i la innovació dels arxius municipals

A llarg de quasi 40 anys de democràcia, hi ha arxius municipals que sí que s'han posat les piles. "L'evolució d'arxius com els de Sabadell, Terrassa i Girona ha sigut brutal", assegura el president de l'Associació d'Arxivistes Gestors de Documents, Joan Soler. "Han sigut pioners amb el portal Open Data, que no només garanteix que la informació produïda per una entitat pública estigui a disposició de la ciutadania, sinó que pot revertir en una millora del seu nivell de participació democràtica en la vida política", detalla Soler. "L'Arxiu de Girona és un referent internacional pel tractament de la fotografia

i la documentació audiovisual. A tota la documentació que ha abocat a l'Open Data també hi ha posat la referència exacta de la documentació original que hi ha al dipòsit. Aquesta és l'única manera de demostrar que el que exposes en un portal és feient, i els de Girona són dels únics que ho han fet", explica Joan Soler.

"L'arxiu municipal de Terrassa és un dels únics que s'ha atrevit, a tot l'Estat, a digitalitzar tota la gestió administrativa. Digitalitzen tota la informació que porten els ciutadans, i així no han de conservar els papers. És una feina impressionant", afegeix Soler.

L'arxiu de la Cambra de Comerç de Barcelona porta tancat més de dos anys

L'arxiu històric de la Cambra de Barcelona conserva una part important i polèmica de la història de la capital catalana. Hi ha informació que es remunta al Consolat de Mar, que regulava el comerç marítim a l'Edat Mitjana, documentació del patrimoni públic des dels segles XIII i XIV fins al segle XX, i papers més controvertits com els relacionats amb les descol·leccions després de la Guerra Civil. Aquest arxiu, però, està tancat des del desembre del 2011. Aquell dia va ser l'últim de la responsable de l'arxiu de la Cambra de Comerç, Maria

Pont, que havia fet una gran tasca durant 29 anys. Pont i les altres dues persones implicades en l'arxiu es van veure afectades per un ERO i les seves places no van ser cobertes. Des d'aleshores, si algú truca a la centraleta de la Cambra de Comerç, la resposta és que aquest servei no s'ofereix i que l'arxiu està tancat. "Per llei, aquest arxiu hauria de donar accés als seus fons. És un cas sagnant", denuncia el vicepresident de l'Associació d'Arxivistes Gestors de Documents.

La cara i la creu: arxius pioners i arxius fantasmes

DIA INTERNACIONAL DELS ARXIVS

Javier Tébar • HISTORIADOR

“L’arxiu del Govern Civil és infame”

S.M.
BARCELONA

Els arxius del Govern Civil es guarden en uns magatzems al parc mòbil de la Delegació del govern espanyol de Barcelona. No són les millors instal·lacions: els documents, que ocupen 1.400 metres lineals i són d'entre el 1866 i el 2008, comparteixen espai amb els cotxes oficials. Entre aquests papers, hi ha els informes policials que detallen les activitats de l'oposició franquista, els papers sobre les riudes del 1962 i la documentació sobre els conflictes laborals del segle XX. “Les condicions de l'arxiu del Govern Civil són infames. No hi ha cap inventari ni descripció dels fons. Pots obrir una caixa i trobar-te documents del segle XIX barrejats amb documents del 1982”, explica l'historiador i director de l'Arxiu de Comissions Obreres, Javier Tébar.

Autor de llibres com *La muerte del espía con bragas. Falangistas, policia-*

as, militares y agentes secretos en la Barcelona de la posguerra (1939-1945) i *Barcelona, anys blaus*, una ambiciosa biografia sobre Antonio Correa Veglisson, el governador civil de la província de Barcelona del 1940 al 1945, Tébar ha hagut de visitar sovint els arxius de la Delegació del govern per fer recerca.

Accés arbitrari

“La persona que se n'encarrega no és arxivista i l'accés a la documentació és arbitrària. Vaig intentar consultar informes d'activitats contra el règim i em van dir que l'accés estava tancat. Poques setmanes abans, una historiadora hi havia pogut accedir”, detalla Tébar.

Tampoc és fàcil trobar les portes de l'arxiu obertes. “Les visites estan molt limitades. Per consultar l'arxiu s'ha de demanar una cita per telèfon i, com que hi ha moltes sol·licituds,

hi ha una llarga llista d'espera. Fa poc també van decidir prohibir fer fotografies dels documents”, explica Tébar.

L'arxiu del Govern Civil és de titularitat estatal. Amb poc pressupost, està pràcticament abandonat. Tébar fa anys que reclama que se solucioni

l'accés i la gestió d'aquest arxiu que guarda documentació pública. “És patrimoni català. L'hauria de reclamar i gestionar la Generalitat de Catalunya”, diu.

El govern espanyol no amaga la precarietat d'aquest arxiu. A la pàgina web del ministeri de Cultura es detalla que la dotació de mitjans humans i materials de l'arxiu de la seva Delegació a Barcelona és “insuficient”. Admet que no disposa de personal amb coneixements tècnics per al tractament i l'organització de la documentació ni de les instal·lacions adequades per conservar correctament els arxius. —

Ni personal ni recursos
El ministeri de Cultura admet que la dotació de mitjans de l'arxiu és insuficient i les instal·lacions inadequades

Arxiu contemporani de Barcelona.
CARMEN NAVARRO (ARXIU MUNICIPAL DE BARCELONA)

Xavier Alcalà • ENGINYER

“Amb els arxius hem rebutat l'administració”

S.M.
BARCELONA

Els arxius no només conserven el patrimoni. Són molt útils en judicis i en qualsevol obra nova. “La delegació de l'empresa de treball temporal Adecco a Colòmbia es va estalviar un milió de dòlars en judicis”, explica Dolors Visa, vocal de relacions institucionals de l'Associació d'Arxivistes. Adecco va poder aportar documents de contractes i liquidacions que li van permetre rebatre demandes.

Xavier Alcalà, de l'empresa d'enginyeria Ab2, passa molts dies als arxius. “A Barcelona qualsevol negoci, per obrir, necessita que es legalitzi l'activitat. I sempre és molt recomanable buscar els antecedents —explica—. Amb els documents de plànols i projectes antics es pot comprovar si els motius que dóna l'Ajuntament per no deixar construir un equipament o una instal·lació són reals, i se'n poden reba-

Els arxius han servit per evitar demandes i tragèdies. CARMEN NAVARRO

tre els arguments. Amb documentació dels arxius vam poder reconstruir la façana de l'Hotel Casa Fuster de Barcelona tal com era en els orígens, o fer un restaurant en un edifici, quan el consistori de Barcelona ens n'havia denegat el permís”, afegeix.

Hi ha molts casos en què plànols antics han tirat enrere grans projectes urbanístics o negocis molt lucratius. “Fa poc més d'un any, una important empresa dedicada a l'oci barceloní va haver de renunciar a un contracte milionari. Volien cedir un important equipament privat de la ciutat per fer-hi concerts. Per obtenir el permís, el consistori barceloní els va demanar els plànols i ells van respondre que els havien perdut. Els plànols del 1929, però, eren a l'arxiu municipal. I els bombers van denegar el permís, perquè els plànols demostraven que les sortides d'emergències no eren les adequades per a un concert multitudinari. Dos mesos després van morir cinc noies, aixafades per la multitud, al Madrid Arena. Els documents també serveixen per evitar tragèdies”, detalla Visa. —

Casos polèmics

La impossibilitat d'accedir als arxius diplomàtics i de Defensa espanyols

Fa tot just un any, més de 200 historiadors espanyols i estrangers van denunciar que a Espanya hi ha un dels arxius diplomàtics més secrets del món. Les seves investigacions estaven bloquejades *sine die* perquè el ministeri d'Exteriors va vetar l'accés a la documentació. El 2012 el PP va avortar el primer intent en democràcia de desclassificar un lot de documents de la dictadura. Era una iniciativa de l'anterior ministra de Defensa, la socialista Carme Chacón. El nou titular de Defensa del PP, Pedro Morenés, ho va bloquejar perquè considerava que no era prioritari. La conseqüència és que si qualsevol ciutadà vol saber els detalls de les relacions d'Espanya amb el Vaticà entre els segles XVI i XX, per exemple, es pot trobar amb una porta tancada. Tampoc podrà obrir les carpetes amb els arxius del govern republicà a l'exili ni consultar expedicions del segle XVII.

Els ‘papers de Salamanca’ que mai arriben: el govern espanyol se salta la llei

El 5 de juliol del 1939 van sortir de Barcelona els tres últims vagons carregats amb els documents confiscats per l'exèrcit franquista. El seu destí era Salamanca, on s'acumulaven proves per denunciar els que es consideraven enemics del règim. Han passat 75 anys i encara falten papers per tornar. La requisava ser il·legal perquè encara no s'havien derogat les lleis catalanes. El portaveu de la Comissió de la Dignitat, Josep Cruanyes, denuncia des de fa més de 10 anys que, després de quasi 40 anys de democràcia, els legítims propietaris de la documentació encara l'esperen. Una part es va restituir el 2005 i en altres entregues posteriors. Però no han arribat tots els papers, un compromís del ministre de Cultura, José Ignacio Wert, de l'abril del 2012. El govern espanyol també es nega a tornar els papers a 43 ajuntaments catalans.

CARMEN NAVARRO